

geloof werkelijk is weten we eigenlijk nog niet, daarover moeten we nog heel lang en diep studeren en discussiëren. Het zou echter van weinig wijsheid getuigen als we dan tegen die catechisant van zo pas zeiden: maar jongeman, wat geloof is weten we nog lang niet — voor wie kies jij, voor de opvatting van A. of die van B.? Want dan zouden twisten en haarkloverijen ontstaan die de gemeente niet bouwen, maar slechts de bestaande zekerheden en het echte geloof zouden ondermijnen — „ach, we weten toch nog niet eens wat geloof is”. Hoe verwoestend het schuiven van theologie en haar oplossingen achter de belijdenis en het indragen van theologische twistvragen in het gemeentelven is hebben we overigens allen nog maar enkele jaren geleden aan den lijve gevoeld. Laten we erdoor geleerd zijn.

En laten we in deze vooral ook scherp toezien op onszelf. Het wetenschapsideaal — een christelijk wetenschapsideaal natuurlijk dat de christelijke schriftgetrouwe wetenschap no. 1 zet — het christelijk wetenschapsideaal zeg ik, heeft ook ons maar al te veel in zijn greep gehad en deze zuurdesem is nog lang niet uitgezuiverd. Vaak zonder dat we er erg in hebben. Een reden te meer om zich er ernstig mee bezig te houden.

Want, is het niet zo, dat wij ook in het praktische leven vaak onze eigen schemata hanteerden naar eigen, soms niet meer dan vermeend schriftuurlijke theorieën — en de problemen die daaruit dan voortkwamen poogden we dan uit de Schrift op te lossen. Wij stelden veel te vaak vragen aan de Schrift in plaats van de Schrift aan ons vragen te laten stellen. Wij stel-

den soms dilemma's die de Schrift helemaal niet kent — en vergaten daarbij dan de dilemma's die de Schrift wel kent onder ogen te zien. Onze levenshouding was en is vaak zo vertheoretiseerd dat we van de meest gewone en alledaagse moeilijkheden en vragen ingewikkelde theoretische problemen gingen maken.

Zo b.v. ten aanzien van het z.g.n. filmprobleem. Wij wilden het moeilijke probleem oplossen hoe de verhouding was van de christelijke levensbeschouwing in het algemeen tot de nieuwe mogelijkheid die de techniek ontsloten had, de film, wij spraken daarbij van de film op zichzelf, haalden er cultuurtheorieën, levensbeschouwingen en wat al niet bij en stelden in één woord het probleem wetenschappelijk, algemeen en theoretisch. En daarbij vergaten we maar al te vaak de vraag te beantwoorden hoe dat eenvoudige gemeentelid daar nu moet staan tegenover die blosoep bij hem op de hoek. Ja we wisten zelfs soms geen weg met die vraag omdat we eerst het algemene probleem opgelost wilden hebben om daaruit dan, uit de schriftuurlijke theorie, ook het schriftuurlijk antwoord te reduceren. En als soms iemand bij het bespreken van dergelijke kwesties met een eenvoudig schriftwoord komt, is ons dat vaak niet genoeg en moet er nog een betoog bij komen — en dat betoog heeft met zijn argumenten soms meer vat op ons dan zo'n schriftwoord. Wij laten ons overtuigen door de argumenten, niet door de Schrift alleen²⁰⁾.

H. R. ROOKMAAKER.

²⁰⁾ T.a.v. de film zou men b.v. 1 Joh. 1:15 e.v. aan kunnen halen.

Verandering en bestendigheid in de natuur (III)

III. Alvorens op te klimmen naar nog een andere, en naar het ons voorkomt nog grotere conceptie, willen wij even afzien van de wisseling van rust en beweging en wat meer aandacht schenken aan een viertal zaken die terloops reeds even ter sprake kwamen. In drie van deze vier gevallen zullen wij aan 't eind voor meer vragen staan dan aan 't begin, zoals het voor ons mensen op aarde vrijwel altijd is: het gekende staat ver achter bij het nog niet gekende. Het vierde geval, dat wij eerst bespreken, brengt ons terug tot het scheppingsverhaal. Wij moeten hiertoe nog wat nader beschouwen de dieren, dat zijn dus de levende wezens die het vermogen hebben zich te verplaatsen. Hun organisatie is in velerlei opzicht anders dan die der planten. Deze laatste voeden zich wel niet met elementen maar dan toch met hoogsteenvoudige stoffen: water, koolzuurgas, een weinig zout; en hieruit bouwen zij dan de haar eigen ingewikkelde stoffen op. Een plant is dus een typisch synthetisch, opbouwend mechanisme. Dit opbouwen van stoffen begint de mens pas in de laatste tijd, ongeveer de laatste halve eeuw, een weinig te leren. Niet voor niets heet de scheikunde schei-kunde; zij was, en is nog steeds de hoofdzaak, de kunst van het scheiden, ontleden, splitsen, afbreken; zo is deze wetenschap begonnen en zo moest zij wel beginnen. Aanvankelijk meenden haar beoefenaars zelfs dat geen andere taak ooit mogelijk zou zijn; dat de opbouw, de synthese, alleen weggelegd zou zijn voor de levende „natuur”, waarin een voor de mens onbereikbare kracht zou schuilen, de levenskracht. En trouwens, voor hoeveel stoffen zijn wij nog steeds aangewezen op natuurproducten: hout, papier, allerlei vezelstoffen voor onze weefsels, rubber, benzine, kali, om er slechts enkele te noemen. Maar, in de „stroomversnelling van de tijd” waarin wij zijn terechtgekomen, is ook dit aan het veranderen. De mens heeft enigszins geleerd datgene, waarin de plant een meesteres is: uit eenvoudige stoffen zeer ingewikkelde maken, langs een proces van opbouw. Wij hebben kunstmatige benzine, kunstmatige rubber, vezelstoffen, harsen (plastics), en naar men zegt staan wij nog pas aan het begin van een zeer snelle ontwikkeling.

Maar keren wij terug tot het dier. Dit bezit niet het synthetische vermogen van de plant. Het dier bouwt wel stoffen op, maar kan daarbij niet uitgaan van zulke eenvoudige stoffen als water en koolzuurgas; het dier moet reeds ingewikkelde stoffen tot zich nemen, en dat uit de plant. Kortom: het dier onderstelt de plant.

Wel vinden in het dier allerlei omzettingen plaats, waardoor plantaardig materiaal wordt omgezet in dierlijk: gras wordt tot melk; maar of hierbij de complexiteit ook weer toeneemt is nog niet geheel duidelijk, en in ieder geval zijn de uitgangproducten niet zo eenvoudig als bij de plant. Hetzelfde geldt misschien in nog sterker mate voor die dieren, welke volgens hun bestemming leven van andere dieren.

En weer denken wij terug aan Genesis 1, terwijl de geologie althans dit punt niet schijnt te weerspreken. Het dier werd geschapen op de zesde dag, na de plant; het dierlijk leven onderstelt, steunt op het plantaardige, dit maakt het eerste slechts mogelijk. Zou men de verhouding hier mogen kenschetsen met het woord: offer (Bern. Bavinck)? Wordt de plant,

wordt een dier, opgeofferd aan een ander dier en komen wij zo tot haar hoogste betekenis? Leven is altijd mede, is vooral, leven voor een ander.

Wij zagen, dat door combinatie van elementen nieuwe stoffen ontstaan. Zo is bijvoorbeeld zowel in suiker als in vet het element koolstof aanwezig. Merkwaardig is evenwel, dat men in de suiker, in het vet, van dit element vrijwel niets bespeurt. In niets herinneren deze witte kristallen, herinnert deze zachte gele stof, aan roet of houtskool. Wel leveren beide stoffen bij onvolledige verbranding het element uit in de vorm van kool of roet, en wel is het gewicht van elke stof gelijk aan de som van de gewichten der constituerende elementen. Maar verder niet. Niets verraadt in keukenzout de aanwezigheid van het element natrium, een zilverachtig, zeer zacht metaal. Hoe is dit op te vatten? Is roet werkelijk aanwezig in suiker, waarom bespeurt men het dan niet?

De enige uitweg uit deze moeilijkheden lijkt te zijn de erkenning: wat wij waar nemen zijn niet de stoffen zelf, maar uitwerkingen van deze stoffen op onze zintuigen; en twee innig vermengde elementen kunnen elkaar storen en aanvullen in hun werkingen, zodat dan onze waarneming niet meldt de aanwezigheid van twee naast elkaar bestaande stoffen, maar van een nieuw geheel: de combinatie. En hiermede komen wij dan toch weer voor de ingrijpende vragen van de theorie van onze kennis: hoe verhoudt zich onze waarneming tot het bestaande, tot het eveneens door God geschapene? Is dit in wezen zelf voor ons kenbaar, of voor ons verborgen? Iets dat door geen mens gekend wordt op een bepaald ogenblik, bestaat dit toch?

..... Vragen die de zakelijk ingestelde natuurwetenschap van onze tijd tracht te verdringen; zij zoekt meer naar het hoe dan naar het waarom; het „hoe” is dikwijls met geduld en studie te vinden, het „waarom” blijft kwelen. Beheersing zonder inzicht desnoods.

En voor nog vreemder vragen stelt men ons. Niet zómaar heeft men wel het werkelijke bestaan van alle verandering ontkend. Bij nader onderzoek blijkt verandering voor onze logica haast of geheel onverstaanbaar. Van Roomse zijde heeft men de oplossing meenen te vinden in de Aristotelisch-Thomistische onderscheiding van actueel en potentieel zijn. Reeds jaren geleden vroeg Prof. Vollenhoven om een eigen Christelijke logica. Hoe zal zich dit alles ontwikkelen? Wij kunnen toch niet geloven dat alle worden slechts schijn is, dat het ware wezen is de eeuwige rust en stilte, de onveranderlijkheid. De Schrift zal ons toch niet toelaten alles wat zij verhaalt dusdanig van geringere waarde te achten. Gelukkig dat deze vragen zo nodig veilig onopgelost kunnen blijven rusten. Geloof vraagt geen volledig kennen.

Wenden wij ons weer van deze verandering in het algemeen naar die in de natuur. Wij zagen dat als stoffen vergaan en nieuwe stoffen ontstaan, dit op te vatten is als het verschijnen van nieuwe combinaties der zelf onveranderlijke elementen. Veranderen deze laatste nimmer? Zijn zij fundamenteel, elementair, niet verder samengesteld en dus niet te splitsen? Zo ja, dan rijst de vraag: Waarom juist een honderdtal? terwijl onze geest niet licht zal willen berusten in een wereldbeeld waarbij niet alles uit één grondstof is gevormd. Wij bespreken dit al terloops in de

vorige afdeling. Inderdaad, sinds het begin onzer eeuw verwijst de wetenschap deze gedachten niet meer naar het rijk der onbevestigbare fantasieën, terwijl sinds een tiental jaren de mens zelf elementen weet om te zetten. Het uranium, een chemisch element, en dus vroeger als elementair beschouwd, kan gesplitst worden in andere, reeds bekende, elementen. En bij dergelijke splitsingen komen dan enorme krachthoeveelheden vrij die wij helaas voornamelijk nog in destructief verband kennen en benutten. Hierbij schijnen stof en kracht in elkaar over te vloeien. Er verdwijnt bij deze splitsingen iets, een weinig stof, er verdwijnt ook iets in gewicht; en in de plaats daarvan komen de enorme energiehoeveelheden. Sommigen nemen wel aan, dat op verre sterren het omgekeerde gebeurt, dat daar uit het licht, uit de lichtkracht, nieuwe elementen ontstaan, dus nieuwe stof wordt geboren. Heeft de stof dit vermogen niet altoos gehad? Was er bij de schepping eerst stof, en daarna pas licht? Zal dan de natuurwetenschap moeten aannemen, dat destijds haar huidige wetten nog niet golden? Of zal ze alleen maar toestanden hebben te bedenken, waarin de omzettingen van kracht in stof en omgekeerd wel mogelijk, maar niet werkelijk waren?

Enorme krachthoeveelheden komen vrij bij de uraan-splitsingsprocessen, krachthoeveelheden zó groot dat zij, voor 't eerst in de geschiedenis der mensheid, niet meer geheel in 't niet zinken vergeleken bij de krachten der natuur. Thans wordt denkbaar (denkbaar nog slechts) dat de mens eenmaal het weer zal weten te veranderen, en de wind zal beheersen..... Het schijnt dat de zon haar grandioze kracht ontleent aan processen, verwant aan de uraniumvernietiging. In het radium, dat chemisch beschouwd een metaal, dus een element is, hebben wij een zwakker maar juist voorbeeld. Dit kan alleen stralen omdat het vanzelf zich splitst; hier is het nu weer zo, dat de mens op generlei wijze vermag deze zelfontleding te beïnvloeden tenzij hij het radium op de wijze van het uranium geheel vernietigt. Slechts schijnbaar is de straling van het radium onuitputtelijk; men heeft weten te vinden dat na 1800 jaar het radium voor de helft zal verdwenen zijn, de straling is dan ook tot de helft verzwakt; na 3200 jaar is er nog $\frac{1}{4}$, na 4800 jaar nog $\frac{1}{8}$.

Men neemt aan dat ook de sterren haar ontzagwekkende lichtkracht ontleent aan dergelijke element-ontledingen. Dus daar niet meer als op de aarde een spel van combinaties der zelf blijvende elementen. Door de zeer hoge temperatuur zou dit samengaan niet meer mogelijk zijn, de bindingskracht der elementen is dan te zwak. Alle sterren en ook de zon dus wel bestaande uit dezelfde elementen, maar wellicht alleen op de aarde het combineren hiervan tot de duizenden, miljoenen der ons omgevende stoffen. De ganse schepping toch uit één materiaal, dit materiaal op de sterren en de zon geordend tot losse, zich veranderende elementen; op de aarde het zwakkere, fijnere, meer kwetsbare proces van het samenspelen der elementen tot stoffen, stoffen van veel geringere bestendigheid dan de elementen zelf. Dus vooral: broosheid op de aarde, vergankelijkheid, ook in de mens. v. d. D.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Gemeenschap in de arbeid

X

Bij de beoordeling van de huidige socialistische politiek zal men er dan ook terdege mee rekening moeten houden, dat alleen uit motieven van praktische nuttigheid het huidige Socialisme met de Ordennaars van het Bedrijfsleven meewerkt. Wie dit niet in de gaten houdt, misleidt zichzelf doch wordt subjectief door dit Socialisme niet misleid. Het komt eerlijk voor zijn doelstellingen en idealen uit. Een socialistisch publicist als Dr. B. van den Tempel poneerde de socialistische waardering van de Ordening enige jaren geleden, in 1946, voor geen tweeërlei uitleg vatbaar in zijn bij de N.V. De Arbeiderspers verschenen boek „Ordening als Socialistische Etappe.” De titel van dit boek doet reeds uitkomen, hoe in het huidige tijdsbestek de Ordening wordt gezien en nagestreefd door het Socialisme. In het 12e hoofdstuk van zijn boek, dat als opschrift draagt „Socialisatie” typeert de schrijver deze situatie als volgt: „Telkens weer kon blijken, dat de socialistische beweging er in vele gevallen goed aan zal doen, de ordening van het economische apparaat te bevorderen, waar zij voorlopig haar verder liggende doeleinden niet kan bereiken. Ook al moge ordening tot op zekere hoogte de gebreken van het ongebreidelde kapitalisme door andere gebreken vervangen (hier wordt dus rondweg de Ordening en haar uitwerking als een „ander gebrek” gewaardeerd, G.) zo kan zij toch op talrijke gebieden vrij grote verbeteringen brengen. Bovendien effort zij de weg naar socialistische maatschappijvormen.” En dan vervolgt de schrijver: „Maar ook kwamen op zeer veel punten de verschillen uit, die zulk een orderingspolitiek van de opbouw ener socialistische maatschappijstructuur onderscheiden. Ook waar ordening verbetering brengt, blijft socialisatie voor de verwezenlijking van doeleinden der socialistische beweging on-